
Memoria Historikoaren arloko Lehentasunen Oinarri Programa 2015-16

Proposamena

2014ko azaroa

Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza
Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia
Dirección de Víctimas y Derechos Humanos

Aurkibidea

Sarrera

Oinarriak

---

1. Memoria Historikoaren jarduketa eremua.

2. Lehetasunak antolatzeko erreferentzia nagusiak.

- 2.1. Giza Eskubideen arloko Nazioarteko Zuzenbidea.
- 2.2. Erreferentzia osagarriak.

3. Koordenatu kontzeptualak.

- 3.1. Konpromiso diren printzipioak.
- 3.2. Zeregina.
- 3.3. Helburuak.
- 3.4. Irizpideak.

4. Lehetasunen eta proiektuen antolaketarako oinarrizko egitura.

- 4.1. Egia jakiteko eskubidea.
  - 4.2. Justizia izateko eskubidea.
  - 4.3. Erreparazioa jasotzeko eskubidea.
  - 4.4. Berriz ez gertatzeko bermeak.
-

Proiektuak

A. Memoria Historikoaren arloan *Biktimenganako* politika publikoen lehetasunak garatzen dituzten proiektu estrategikoak.

I. Egia jakiteko eskubidea.

- 1. proiektua. Desagertutako pertsonak bilatu eta identifikatzeko EAEko plana sortu eta garatzea.
  - 2. proiektua. Duintasunaren Kolunbarioa abian jartzea, identifikatu gabeko desagertuen gorpuzkietarako.
  - 3. proiektua. Frankismo garaiko (1936-1975) giza eskubideen urratzei buruzko oinarri- txostena egiteko batzordea sortzea.
-

II. Justizia izateko eskubidea.

- 4. proiektua. Frankismo garaiko desagertuen eta krimenen gaineko aurkikuntzak eta ikerketak Ertzaintzari, Fiskaltzari eta auzitegiei jakinarazteko protokoloa abiaraztea.
- 5. proiektua. Justiziarako eskubidearekiko konpromisoaren arloko nazioarteko txosten eta gomendioak bultzatzea eta jarraipena egitea.
- 6. proiektua. Frankismoaren krimenen aurkako 4591/10 Kereilari babesa ematea.

III. Erreparazioa jasotzeko eskubidea.

- 7. proiektua. Frankismoaren biktimen aitormenerako ziurtagiria sortzea.
- 8. proiektua. Biktimen omenezko eta aitormenezko ekitaldiak sustatu eta antolatzea.
- 9. proiektua. Ikur frankistak kentzea

B. Memoria Historikoaren arloan *Oroimenerako* politika publikoen lehenetasunak garatzen dituzten proiektu estrategikoak.

IV. Memoriarako eskubidea, berriz ez gertatzeko berme gisa.

- 10. proiektua. Memoriaren eta Bizikidetzaren Institutua garatzea.
- 11. proiektua. Lekukotasunak, artxiboak eta datu-baseak antolatzea.
- 12. proiektua. EAEko oroitzapen guneen identifikazioa eta interpretazioa bultzatu eta kudeatzea.

---

1. eranskina.

Kudeaketa, koordinazioa, finantzaketa eta ebaluazioa.

---

2. eranskina.

Aurrekariak legegintzan eta erakundeen jardunean.

Sarrera

2013-2016ko Bake eta Bizikidetzeta Planak bere I. ekimenean ezartzen duenez, 2014an zehar "Memoria Historikoen arloko Lehentasunen Oinarri Programa" osatu eta aurkeztu behar da. Dokumentu honek konpromiso horri erantzuten dio. Eusko Jaurlaritzak 2013ko azaroaren 26an onetsi zuen Bake eta Bizikidetzeta Plana. Aldez aurretik Legebiltzarreko taldeek, elkarte-sareak eta herritar guztiek hiru hilabeteko epea izan zuten planerako ekarpenak egiteko. Memoria Historikoaren aldeko eta frankismoaren biktimen elkarteetatik etorri ziren ekarpen horietako asko.

Ekarpen multzo horretako ikuspegiak eta iradokizunen sorta oso zabala izan zen. Horrek, alde batetik, agerian utzi zuen gizartearen eta elkarten kemena eta gai horrek gure gizartean pizten duen sentikortasuna; baina, bestetik, nekez landu zitezkeen proposamen barreiatuak bildu ziren emaitza gisa. Erreferentzien sakabanatze hori, besteak beste, kontuan harturik, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiak Memoria Historikoaren arloko jarduketak eta lehentasunak antolatzea helburu duen aurreikuspena sartu du bere plan estrategikoan.

Memoria Historikoaren gaiak legegintzan eta erakundeak jardunean izan dituen aurrekarien azterketak ere (2. eranskina) agerian jartzen du egituratzeko behar hori. Eskumen eta diru-baliabide mugatuak eduki arren, EAEko erakundeak bideak garbitzen joan dira Diktaduraren injustizia historiko handia konpentsatze aldera, bai frankismoaren biktimei bai euskal gizarte osoari dagokienez. Sarritan aitzindari gertatu den prozesu horrek, ezinbestean, bere jarduketa multzoaren egituratze antolatuaren falta izan du.

Argudio berari eutsiz, azpimarratzekoa da analisi horrekin bat etorri dela Pablo de Greiff, egiaren, justiziaren, erreparazioaren eta berriz ez gertatzeko bermeen sustapenerako Nazio Batuen errelatore berezia. Estatu espainiarrera egindako bisitan, zehazki 2014ko urtarrilaren 31n hainbat autonomia erkidegotako ordezkariekin egin zuen bileran, eta erakunde, elkarte eta biktimekin topaketa asko izan ondoren, adierazi zuen ados zegoela Eusko Jaurlaritzak ordena jartzeko eta lehentasunak definitzeko premiari buruz ekarritako diagnostikoarekin; bere aldetik, premia hori Estatu osora hedatu zuen.

2014ko otsailaren 3an, bisita amaitutakoan, atariko txostena aurkeztu zuen. Txosten horretako laugarren gomendioan xehetasunez garatzen du argudio hori. Proposatzen du "neurriak hartzea Espainian memoria-

ren aldeko ekimenen zatikatzea zuzentzeko". "Informazioa sistematizatu" egin behar dela dio, "plan antolatu bat moldatu, lehenetasunak ezarrira", eta "ahaleginen koordinazioa sustatu". Horixe du helburu dokumentu honek.

Garrantzitsua da azpimarratzea, hala ere, ez garela hutsetik abiatu. Orain baditugu tresna batzuk, gure eskumen-eremuaren, mugen eta ahalmenen barruan geure gain har ditzakegun lehenetasunak egituratzen eta ordenatzen lagundu ahal digutenak. Giza eskubideen nazioarteko zuzenbidearen izaera lotesleak eta Nazio Batuen arlo honetako berariazko aginduek oinarrizko esparrua eskaintzen digute abiapuntua kokatzeko.

Hain zuzen ere esparru horreketan kokatuta dago dokumentu hau. Nazioarteko zuzenbidearen esparrutik abiatuta, Memoria Historikoaren arloan hurrengo bi urteetarako lehenetasunezko jarduketan mapa zehazten laguntzea da dokumentu honen helburua. Lanerako proposamen gisa aurkezten da, irekita dago bera hobetu eta osatuko duten ekarpenak jasotzeko.

Noski, proposamen hau osatugabea eta akastuna da. Lehenik, berandu iristen ari garelako erreparazio honetara, inguruabar historiko eta politikoen erruz. Bigarrenik, EAEko erakundearen eskumen, ahalmen eta baliabideek badituztelako mugak, haien jarduna baldintzatzen dutenak. Hala ere, zailtasun eta mugak gorabehera, horiek bezain indartsua da, gutxienez, ekimen honen oinarri diren printzipioekiko konpromisoa. Konpromiso horretatik borondate sendoa sortu da kendu beharreko oztupoak kentzeko eta lortu nahi diren helburuetarako baldintza aldekoak sortzeko.

Oinarriak

---

1. Memoria Historikoaren jarduketa eremua
  2. Lehentasunak antolatzeko erreferentzia nagusiak
  3. Koordenatu kontzeptualak
  4. Lehentasunen eta proiektuen antolaketarako oinarrizko egitura
-

1. Memoria Historikoaren jarduketa eremua

1936ko uztailako matxinada militar faxistak eta haren ondorioek, hots, Gerra Zibilak eta 40 urteko Diktadura frankistak, bidegabekeria bikoitza ekarri zuten: batetik, zapalkuntzazko eta askatasun oinarritzat gabeko erregimenaren pean gizarte osoak jasan zuen bidegabekeria historiko eta politikoa, eta bestetik frankismoaren biktimek jasan zituzten giza eskubideen urratze masiboen bidegabekeria.

Hainbat ikerketa historikoren arabera, Estatu osoan 200.000 inguru izan ziren “legezko” exekuzioen, judiziorik gabeko exekuzioen eta bortxazko desagertzeen bitartez eraildako pertsonak. Euskadin guztira 9.800 bat izan ziren biktimak, kontuan hartzen baditugu desagertuak, gerra-tokian edo espetxean hildakoak, judiziorik kanpo exekutatutakoak eta beste hildako batzuk. Ez gara ari han-hemenka gertatutako hilketez, baizik eta gizateriaren aurkako krimenez, erailketa sistematiko, masibo eta jarraituez.

Giza eskubideei buruzko nazioarteko arauak agintzen dutenaz gainera esperientzia historikoak ere frogatu duenez, frankismoan bezala giza eskubideen urratze jarraitua eurekin ekarri duten gertaera traumatikoei berrikuspen kritikoa egin behar zaie eta argitu egin behar da zer gertatu zen. Horrela, beste gauza batzuen artean, egindako bidegabekeriak aitortu eta biktimei ordaina eman ahal izango zaie.

Horrek guztiak, halaber, oinarritzat pedagogia demokratikoko helburu bikoitza du: batetik, erakustea bidegabekeriak badituela ondorioak, horrela bidea itxiz zigorgabetasunari eta etorkizunean antzekorik berriro gertatzeko aukerari; eta bestetik, gertaera objektiboaren egiaren oinarri sendoaren gainean, alegia, giza eskubideen urratzeen aitortpenaren gainean, kontziliazioa eta normalizazioa finkatu eta ahalbidetzea.

Horrelako ezaugarriak dituen prozesurik ezin izan da egin Estatu espainiarrean. Esperientzia historikoak eta nazioarteko zuzenbideak agintzen dutenaren kontra, Trantsizioan oinarri gisa hartu zen dogmak, frankismoari zegokionez, zigorgabetasuna ezarri eta sendotu zuen konponbiderik onentzat. Espainiako sistema demokratikoaren geroko garapenak berretsi egin du inkongruentzia hori. Gaur egun, oraindik ere, Estatuko botere nagusietan ahalmen arauemailerik handiena duen arrazoibideak hauxe dio: “ez da iraganeko kontuak mugitzen ibili behar, adiskidetzeko nazionala errazteko eta bi Espainian arteko borroka eta gorrotoak berriro ez pizteko”.

Inpunitateari lege babesa emateko oinarritzat hartzen den arau juridikoa Amnistiari buruzko urriaren 15eko 46/1977 Legea da, baina arau hori inpunitaterako tresna gisa erabiltzea gaitzetsi egin dute giza eskubideen arloko nazioarteko instantzia agintedunek. Hogeita hamar urte geroago, abenduaren 26ko 52/2007 Legea, Gerra Zibilean eta Diktaduran jazarpenera edo bortxa jasan zutenen eskubideak aitortzen eta hedatzen eta haien aldeko neurriak ezartzen dituen, Memoria Historikoari buruzko Legea deritzona, aurrerapausoa izan zen, baina aurrerapen horrek mugatuta jarraitzen du oraindik, Trantsizioko tabua dela-eta: iragana “ez da ukitu behar” eta “orria pasatu behar da”.

Bidegabekeria historiko hori zuzentzeko eskaera ugari egin dira. Adierazgarrietakoak dira frankismo garaian gertatutakoa argitzeari ekiteko bi dei, hots, Europako Kontseiluko Parlamentu Batzarrak 2006ko martxoaren 17an egindakoa eta Nazio Batuetako Giza Eskubideen Batzordeak 2008ko urrian egindakoa¹. Aurrekoei erantsi behar zaizkie geroago egindako hiru txosten: Espainiak aurkeztutako txostenari buruz Bortxazko Desagertzeen aurkako Batzordeak 2013ko abenduaren 12an emandako Amaierako Oharrak²; 2013ko irailaren 23an eta 30ean Espainiara bisita egin eta gero Bortxazko Desagertzei buruzko Lantaldeak 2014ko uztailaren 2an emandako txostena³; eta orain dela gutxi, 2014ko uztailaren 22an, egiaren, justiziaren, erreparazioaren eta berriz ez gertatzeko bermeen sustapenerako Nazio Batuen errelatore berezi Pablo de Greiffek eman duen txostena, Espainian 2014ko urtarrilaren 21etik otsailaren 3ra bitartean egindako misioari buruzkoa⁴.

Zigorgabetasunaren bidegabekeria historikoak piztu duen kezka sozial eta demokratikoaren eraginez azken hamarkadetan ugari egin dira herritarren eta elkarten ekimenak, baita erakundeek ere, batez ere

---

1 CCPR/C/ESP/CCO/5.

2 CED/C/ESP/CO/1.

3 A/HRC/27/49/Add.1.

4 A/HRC/27/56/Add.

udalenak eta autonomia erkidegoetako gobernuenak. Denek esan dute iragan hori argitu egin behar dela eta frankismoaren biktimei gutxienez ere aitormen eta erreparazioa zor zaiela. Askotarikotasun eta pluraltasun handiko bultzaden multzo horri "Memoria Historikoa" deitu zaio.

Horixe da dokumentu honen jarduketa-esparrua: Memoria Historikoa Izen horrek barruan hartzen eta bi hitzetan laburbiltzen ditu desberdinak izanik ere izendatzaile komun bat duten lan eta eragile asko. Laburbiltze horrek, eraginkorra izan arren, nahasteko bidea ere eman dezake ez bada haren edukia zehazten, batez ere oroimen kontu baten aurrean gaudela ematen baitu.

Memoria Historikoa deitzen zaion eremuaren barruan bi arlo batzen dira: biktimen aldeko politika publikoak eta memoriari buruzko politika publikoak. Ez da oroimen kontua soilik, ez eta funtsean ere. Giza eskubideen urratze larrien biktimei dagozkien eskubideei erantzutearen kontu guztiz garrantzitsua ere bada. Bi politika publikoek, memoriari buruzkoak eta biktimen aldekoak, bat egiten dute eta elkar osatzen dute; baina jarduketa eremu desberdinak dira.

Horiek horrela, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiak eta haren baitako Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritzak tresna bat eskaini nahi dute: Memoria Historikoaren arloko Lehenetasunen 2015-2016 aldirako Oinarri Programa. Programa hau, Eusko Jaurlaritzaren arlo honetako lanaren gidua izateaz gainera, ekimenak hobeto egituratzeko tresna gisa ere eskaintzen da, beste erakunde batzuekiko eta elkarre-arearekiko koordinazioa eta sinergia hobetzea ahalbidetuko baitu.

---

2. Lehenetasunak antolatzeako erreferentzia nagusiak

2.1. Giza Eskubideen arloko Nazioarteko Zuzenbidea

Estatuak bere gain hartzen dituen betebeharren parte den heinean, barne-zuzenbidearen atal bat da nazioarteko zuzenbidea, Espainiako Konstituzioko 96.1 artikulua araberak. Era berean, horixe da giza eskubideen nazioarteko zuzenbidea: Espainiako Konstituzioko 10.2 artikulua dioenez, "Konstituzioak onartzen dituen funtsezko eskubideei eta askatasunei buruzko arauak Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalaren eta gai horiei buruz Espainiak berretsi dituen nazioarteko itunen eta akordioen arabera interpretatuko dira".

Giza eskubideen nazioarteko zuzenbidea ez da erreferentzia erretoriko edo apaingarri bat, baizik eta arauzko agindu lotesle bat, etika politikoaren gutxienekoak unibertsalki mugatzeko eta bateratzeko aukera ematen diguna. Eusko Jaurlaritzaren ustez, baina, ez du lotetsi bakarrik egiten. Aitzitik, arauzko esparru horrekin erabat konprometituta ere badago Eusko Jaurlaritza: pentsatzekoa denez, besteak beste, Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalak, eskubide zibil eta politikoaren nazioarteko itunek eta Giza Eskubideen Europako Hitzarmenak lotesten eta konprometitzen dute.

Memoria Historikoari eta zehatzago frankismoaren biktimei dagokienez, Nazioarteko Zuzenbidearen erreferentzia nagusia Nazio Batuen Batzar Nagusiaren 60/147 Ebazpena da, 2005eko abendukoa. Beraren bidez onetsi da dokumentu hau: "Nazioarteko zuzenbide humanitarioaren urratze nabarmenen biktimek errekursoak jartzeko eta erreparazioa jasotzeko duten eskubideari buruzko oinarritzko printzipio eta irizpideak".

Ebazpen horren ekarpen nagusia, hain zuzen ere, lehenetasunak sistematizatu, egituratu eta ordenatzea da, giza eskubideen urratze larrien biktimei dagozkien eskubideak betetzea xedetzat harturik. Ebazpen horrek sendotu egiten du biktimei dagozkien eskubideen oinarritzko definizioa -egia, justizia eta erreparazioa-, eta eskubide horietariko bakoitzaren eduki praktikokoak zehazten ditu.

2011ko urrian, ebazpen horren betetzeari, besteak beste, jarraipena egiteko, Nazio Batuetako Giza Eskubideen Kontseiluak 18/7 Ebazpena⁵ onetsi zuen. Horren bidez errelatore berezi baten mandatua ezarri zen, bera arduratu zedin "giza eskubideen eta nazioarteko zuzenbide humanitarioaren urratze nabarmenak egin diren egoerez". Mandatu horrek hiru eremutatik lautara hedatzen du esku-hartzearen egitura, halako moduan non, egiarako, justiziarako eta erreparaziorako eskubideak sustatzeaz gain, berriz ez gertatzeko bermeak ere hartu behar baitira aintzat.

Ebazpen horrek berariazko aipamena egiten dio, gainera, pertsona guztiak bortxazko desagertzeetatik babesteko Nazioarteko Konbentzioari. Espainiako Gobernuak konbentzio hori berretsi zuen 2011ko otsailan⁶, eta haren 24. artikuluko 2. paragrafoan aitortzen da biktima orok eskubidea duela bortxazko desagertzearen egiazko inguruabarrak, ikerketen nondik norakoa eta emaitzak eta desagertutako pertsonari jazo-takoa jakiteko, eta auziko alderdi den Estatuaren eginbeharrak ezartzen dira, neurri egokiak ezarri beharko dituela esanez; eta atariko hitzetan berretsi egiten da helburu horretarako informazioak bilatzeko, jasotzeko eta zabaltzeko askatasunerako eskubidea. Horrek zuzeneko eragina du hemen, Memoria Historikoari buruzko politiketan, frankismoaren garaiko bortxazko desagertzeei buruz ditugun datu ikaragarriak direla-eta.

Ondorioz, Memoria Historikoaren arloko Eusko Jaurlaritzaren politikak Giza Eskubideen Nazioarteko Zuzenbidearen esparruan izango du oinarria, eta Nazio Batuen ebazpenek zehaztu duten lau eremuko (egia, justizia, erreparazioa eta berriz ez gertatzearen bermeak) eskema beraren barruan egituratuko du bere jarduna. Eusko Jaurlaritzak arlo honetan esku hartzeko dauzkan eskumenen eta baliabideen muga arabera egokituko da konpromiso horren garapena.

2.2. Erreferentzia osagarriak

Nazioarteko Zuzenbideaz gainera, Memoria Historikoaren arloko Eusko Jaurlaritzaren jarduna kokatzeko erreferentzia osagarriak, jakina, barne-zuzenbidea, lege-aurrekariak eta alde zuzeneko ekimen instituzionalak eta sozialak dira (2. eranskina). Horrek guztiak balio izan du bidea eta ildoa irekitzeko Diktaduraren garaiko biktimen eta memoriaren gaineko politika publikoen garapen beharrezkoari.

Dokumentu hau zorretan dago aurretik ahalegina egin duten beste horiekin. Nabarmendu behar da, horren haritik, Eusko Jaurlaritzak aurreko legegintzaldietan egin duen lanaren balioa, bai eta foru aldundien jarduna eta egoera zailtan ekimen aitzindariak garatu dituzten hainbat eta hainbat udalena ere.

Esker on hori Euskadiko elkarte sareari ere zor zaio, lagundu egin duelako politika publikoen espazio hau sortzen eta Memoria Historikoa ahanzturan erorita ez uzten. Bereziki goraipatu behar dira, era berean, jasandako bidegabekeriaren aitorpen historiko eta demokratikoaren bila etsi gabe egiteko behar adinako pazientzia eta indarra izan duten milaka biktimak eta biktimen senideak.

Eusko Jaurlaritzarentzat erreferentzia baliotsuak dira, halaber, Human Rights Watch, Legelarien Nazioarteko Batzordea edo Amnistia Internazionala bezalako nazioarteko erakunde ospetsuek egin dituzten deiak eta txostenak. Aipatzekoa da, zehazki, Amnistia Internazionalaren 2013ko ekaineko txostena, izenburu hau duena: "Denbora badoa, inpunitateak hor dirau". Aurreko beste txosten bat eguneratzen du, 2012ko maiatzekoa.

Azkenik, Euskadin azpimarratzekoa da Ararteko erakundeak 2012ko urtarrilean aurkeztutako azterlan hau: "Egia, justizia eta ordaina Diktadura frankistaren biktimentzat: esanahia eta politika publikoak Euskal Autonomia Erkidegoan". Txosten horrek eskaintzen duen kontzeptuen argitzea aise jo liteke erakundeen arteko eta gizarteko topagunetzat arlo honetan.

---

⁵ A/HRC/RES/18/7

⁶ 2011ko 42. BOE, otsailaren 18koa, I. atala, 18254. or.

3. Koordenatu kontzeptualak

Memoria Historikoaren arloko Eusko Jaurlaritzaren politikaren oinarriak laburbiltzeko, koordenatu kontzeptual batzuk aipa daitezke: haren printzipioak, zeregina, helburuak eta irizpideak.

3.1. Konpromiso diren printzipioak

Memoria Historikoaren arloko Eusko Jaurlaritzaren politika eta, zehatzago, jarduketa-programa hau hiru zutabetan bermatzen dira, haien zimenduak hiru oinarri ditu.

- **Printzipio etikoa**, bidegabekeriaren aurkako eta giza eskubideen urratze larrien biktimekiko elkartzaren aldeko konpromisotik sortua.
- **Printzipio politikoa**, giza duintasunari, giza eskubideei eta giza eskubideen nazioarteko zuzenbideari lotzeko konpromisotik sortua.
- **Printzipio demokratikoa**, printzipio demokratikoen, zuzenbidezko estatuaren eta bizikidetzaren defentsarako konpromisotik sortua.

3.2. Zeregina

Printzipio, balio eta prozedura demokratikoen sistema batean jarduketa politiko eta instituzional ororen azken xedeak bizikidetzat du helmuga. Dena egiten da, azken batean, bizikidetzat adiskidetsu, zuzen eta integraturako baldintza egokiak sortze aldera. Horixe da balio gorena. Eta horixe da memoria historikoaren alorrean Eusko Jaurlaritzaren politika publikoak duen misioa:

- **“Gizarte elkartzea” sustatzea**. Bakea finkatzeko egungo testuinguruan, horrek dakarrena da bizikidetzat eta adiskidetzat bultzatzea eta sendotzea gure gizartean. Baldintzak sortzea plaza publiko bat, agora bat posible egiteko, hau da, denok lekua izango dugun plaza publikoa, elkartze demokratikoko gune bat, non errespetua eta desadostasuna normaltasun osoz uztartuko diren.

3.3. Helburuak

Bi helburutan laburbiltzen da Memoria Historikoaren arloko lehenetasunen programa honen zertarakoa. Lehenengoak biktimak ditu ardatz eta haien eskubideei erreparatzen die; bigarrena gizarte osoari irekita dago, eta memoriari jartzen dio arreta.

- **Biktimak**. Biktimenganako politika publikoa sustatzea, zeinak, egia jakiteko, justizia izateko eta erreparazioa jasotzeko eskubideak betetz, argitara aterako baititu giza eskubideen urratzeak, frankismoaren biktimei egindako kaltearen bidegabekeria aitortu, eta ordaina eskainiko baitie, gutxienez ere ordain morala.
- **Oroimena**. Oroimenerako politika publikoa sustatzea, zeinak aitortuko baitu gizarte osoarentzat bidegabekeria historikoa izan zela Diktadura frankista jasatea, erreskatatu eta omenduko baititu Diktaduraren erdian duintasuna, berdintasuna, askatasuna eta demokrazia defendatzen saiatu ziren balioak eta ahaleginak, eta, era horretara, lagunduko baitu pedagogia sozialeko baldintzak sortzen, halakorik berriz ez gertatzeko berme izango direnak.

3.4. Irizpideak

Memoria Historikoaren arloko lehenetasunen programa hau gidatzen duten irizpideek jarduketan egituraketa eta antolamendua erraztea dute helburu nagusia.

- **Lehenetasunak ezartzea** Memoria Historikoaren arloko jardunak dituen lau esparruetariko bakoitzean aritzeko.

- **Proiektu estrategikoak definitzea** hurrengo urteetarako, oinarritzat harturik lehentasunen definizioa eta Eusko Jaurlaritzaren eskumenak, ahalbideak eta mugak.
- **Jarduketa plan orokorra antolatzea**, esparru bakoitzeko lehentasunak eta proiektu estrategikoen garapena bildu eta antolatuko dituenak.

---

4. Lehentasunen eta proiektuen antolaketarako oinarritzko egitura

---

Aurrean esanenez, Memoria Historikoaren arloko Eusko Jaurlaritzaren politika publikoetan, lehentasunak eta jarduketa proiektuak antolatzeko oinarritzat hartuko dira Nazio Batuen aginduak zehaztutako lau kategoriak: egia, justizia, erreparazioa eta berriz ez gertatzeko bermeak.

Oinarri horren gainean, lehentasunen eta proiektu estrategikoen definizioa egiterakoan zenbait erreferentzia hartzen dira kontuan:

- Batetik, nazioarteko zuzenbide humanitarioaren aginduei eta gidalerroei jarraitu beharra.
- Bestetik, geure ingurunearen ezaugarriak kontuan hartu beharra, hots, aurrekariak, erreibindikazioak, eta Eusko Jaurlaritzaren ahalbideak, eskumenak eta mugak.
- Azkenik, garrantzi nabarmena dute honezkero abian diren ekimenez, horiek ere jaso behar baitira, jakina, dokumentu honetako lehentasunen antolaketan eta proiektuetan.

Oinarri eta erreferentzien atal honen barruan, jarraian antolatuko dira aipatutako lau arloetako (egia, justizia, erreparazioa eta berriz ez gertatzeko bermeak) helburuak, esanahiak, lehentasunak eta proiektuak.

4.1. Egia jakiteko eskubidea

Egia jakiteko eskubidearen helburua eta esanahia	Lehetasunak gure ingurunean	Proiektu estrategikoak Euskadin
<p>·Helburua</p> <p>Frankismoaren biktimek egia jakiteko duten eskubidea bete dadin sustatzea.</p> <p>·Esanahia</p> <p>Biktimek egia jakiteko duten eskubideari lotuta, erakunde publikoen betebeharra da iker-tzea, gertatutakoa argitu dadin sustatzeko, giza eskubideen urratzei eta horien ondoriozko erantzukizunei dagokienez.</p>	<p>·1. lehetasuna.</p> <p>Biktimen ikuspegitik, lehenbai-lehen argitu behar da, ahal den neurrian, desagertuei dagokien guztia (bortxazko desagertzeak, judiziorik gabeko exekuzioak eta "legezko" exekuzioak).</p> <p>·2. lehetasuna.</p> <p>Garrantziari erreparatuta, lehetasunezkoa da egia historikoa aitortzea eta Gerra Zibilean nahiz Francoren Diktaduran zehar egin ziren giza eskubideen urratzeak argitzea..</p>	<p>-1. proiektua.</p> <p>Desagertutako pertsonak bilatu eta identifikatzeko EAEko plana sortu eta garatzea.</p> <p>-2. proiektua.</p> <p>Duintasunaren Kolunbarioa abian jartzea, identifikatu gabeko desagertuen gorpuzkietarako.</p> <p>-3. proiektua.</p> <p>Frankismo garaiko (1936-1975) giza eskubideen urratzei buruzko oinarri-txostena egiteko batzordea sortzea.</p>

Iruzkinek

Estatu espainiarrari berariaz, esplizituki eta presaz egindako gomendio batzuen parte da aurreneko lehetasuna. Gomendio horien egileak dira, batetik, bortxazko edo nahitaezko desagertzei buruzko Nazio Batuen Lantaldea eta horren Errelatore Berezia, eta bestetik, egia, justizia, erreparazioa eta berriz ez gertatzeko bermeak sustatzeko Errelatore Berezia. Lehetasun horren barruan dago 1. proiektua. Eta 1. proiektutik sortutako beharizan praktiko baten parte da 2. proiektua. Proiektu horren bitartez, halaber, aitor-men-espazio bat eskaini nahi zaie egiari eta biktima guztien duintasunari, batez ere izenik gabeko, desagertutako eta identifikatu gabeko biktimei.

Bigarren lehetasunak erantzun egiten dio giza eskubideak babesteko Nazio Batuen mekanismoek, Europako Kontseiluko Parlamentu Batzarrak, Arartekoak eta elkarte-mugimenduak egindako deiari. Guztiek aho batez eskatzen dute giza eskubideen urratzeen alorrean gertatutakoaren egia argitzeko mekanismoak sor daitezela. Lehetasun horren barruan dago 3. proiektua.

4.2. Justizia izateko eskubidea

Justizia izateko eskubidearen helburua eta esanahia	Lehentasunak gure ingurunean	Proiektu estrategikoak Euskadin
<p>·Helburua</p> <p>Frankismoaren biktimek justiziarako duten eskubidea bete dadin sustatzea.</p> <p>·Esanahia</p> <p>Biktimek justiziarako duten eskubideari lotuta, erakunde publikoen betebeharra da zigorgabetasunik ez onartzea. Ondorioz, behar diren neurriak hartu behar dituzte giza eskubideen urratzei eta horien erantzuleei barne-zuzenbidea eta nazioarteko zuzenbidea aplikatzeko.</p>	<p>·1. lehentasuna.</p> <p>Justizia Administrazioarekin lankidetzan aritzea barne-eremuan, biktimek justiziarako duten eskubidea sustatzeko.</p> <p>·2. lehentasuna.</p> <p>Nazioarteko erakundeen ekimenei laguntza eta babesa ematea, erakundeok neurriak sustatzen dituztenean zigorgabetasuna erakundetu ez dadin eta justiziarako eskubidea eraginkorra izan dadin.</p>	<p>-4. proiektua.</p> <p>Frankismo garaiko desagertuen eta krimenen gaineko aurkikuntzak eta ikerketak Ertzaintzari, Fiskaltzari eta auzitegiei jakinarazteko protokoloa abiaraztea.</p> <p>-5. proiektua.</p> <p>Justiziarako eskubidearekiko konpromisoaren arloko nazioarteko txosten eta gomen-dioak bultzatzea eta jarraipena egitea.</p> <p>-6. proiektua.</p> <p>Frankismoaren krimenen aurkako 4591/10 Kereilari (“Argentinako Kereila”) babesa ematea..</p>

Iruzkinak

Biktimek justiziarako duten eskubidea sustatzeko beharrezkoak diren jarduketak egitea batez ere botere judizialari dagokio, eta, beraz, Eusko Jaurlaritzaren eskumenetik kanpo dago. Botere publikoen eginbeharra da, ordea, gizateriaren aurkakoak izateagatik preskribaezinak diren krimenak ikertzea, eta halakoak dira desagertze masiboak. Ildo horretan, aurreneko lehentasuna eta 4. proiektua zuzenean lotuta daude premisa horri. Eusko Jaurlaritzari dagokio frankismoaren krimenekin zerikusia duen edozein ikerketa auzitegien esku jartzea. Gainera, horixe egiteko eskatu dute berariaz giza eskubideen babeserako nazioarteko erakunde nagusiek.

Azken urteotan Nazio Batuetako hainbat batzordek eta errelatore berezik behin eta berriz azpimarratu dute erreklamazio sorta bat, Estatu espainiarrak bere eginbeharretan agertzen dituen defizit larriari buruzkoa. Eusko Jaurlaritzaren iritziz, bere gain hartu behar dituen lehentasunen parte da erreklamazio horiei babesa ematea. Bere ahalbideen neurrian Eusko Jaurlaritzak bere gain hartzen duen etika politikoko konpromisoan islatzen da jurisdikzio unibertsalaren printzipioa. Testuinguru horretan kokatuta daude 5. eta 6. proiektuak.

4.3. Erreparazioa jasotzeko eskubidea

Ordainerako eskubidearen helburua eta esanahia	Lehetasunak gure ingurunean	Proiektu estrategikoak Euskadin
<p>·Helburua</p> <p>Frankismoaren biktimek erreparazioa jasotzeko duten eskubidea bete dadin sustatzea.</p> <p>·Esanahia</p> <p>Biktimek ordaina jasotzeko duten eskubideari lotuta, erakunde publikoen betebeharra da ahal den neurrian konpentsatzea Estatuari egintzaz edo omisioz egotzi ahal zaizkion giza eskubideen urratzeen ondorioz bidegabeki jasandako oinazea.</p>	<p>·1. lehetasuna.</p> <p>Frankismoaren biktimek eta haien senideek, ahal den heinean, bidegabeki jasan zuten oinazearen banakako aitortpena suma dezaten lortzea.</p> <p>·2. lehetasuna.</p> <p>Biktimen omenezko eta aitormen publikorako ekitaldien antolaketa eta sinergia sustatzea, eta biktimak iraintzen dituzten edota frankismoa goستن duten ikurrak kentzea.</p>	<p>-7. proiektua.</p> <p>Frankismoaren biktimen aitormenerako ziurtagiria sortzea.</p> <p>-8. proiektua.</p> <p>Biktimen omenezko eta aitormenezko ekitaldiak sustatu eta antolatzea.</p> <p>-9. proiektua.</p> <p>Ikur frankistak kentzea.</p>

Iruzkinak

Gorago aipatutako Nazio Batuen 60/147 Ebazpenak, "Nazioarteko zuzenbide humanitarioaren urratze nabarmenen biktimek errekurtsoak jartzeko eta erreparazioa jasotzeko duten eskubideari buruzko oinarriko printzipio eta irizpideak" izeneko dokumentua onesten duenak, zehatz-mehatz definitzen du ordainerako eskubidearen edukia. Ebazpen hori gure errealitatearen eta ahalbideen ingurune zehatzean interpretatzeak bide ematen digu Eusko Jaurlaritzak 2015-16 aldirako bere gain hartu dituen bi lehetasunak zehazteko.

Biktimen banakako aitormena du helburu 1. lehetasunak, eta horretatik sortua da 7. proiektua. Aitormen publikorako ekimenak indartu eta antolatu eta biktimen kontrako irainak eragotzi nahi dira 2. lehetasunaren bidez. Ingurune horretan daude kokatuta 8. eta 9. proiektuak.

4.4. Berriz ez gertatzeko bermeak

Berriz ez gertatzeko bermeen helburua eta esanahia	Lehentasunak gure ingurunean	Proiektu estrategikoak Euskadin
<p>·Helburua</p> <p>Berriz ez gertatzeko bermeak sustatzea, bai frankismoaren biktimentzat bai gizarte osoarentzat.</p> <p>·Esanahia</p> <p>Ingurune demokratikoan, zuzenbidezko estatua izan behar da berriz ez gertatzeko berme nagusia. Horrez gain, berriz ez gertatzeko bermeen sustapenak, gure artean, gertatutakoaren oroitzapen kritiko eta demokratikoaren eginkizun pedagogikoa, hezitzailea eta prebentziozkoa du ardatz.</p>	<p>·1. lehentasuna.</p> <p>Oroimenerako politika publikoa bultzatzea, bizikidetzeta demokratikoaren balioak indartzea helburutzat hartuta, berriz ez gertatzeko bermeak sustatzeko tresnarik onena baita.</p> <p>·2. lehentasuna.</p> <p>Artxiboen, datu-baseen, lekukotasunen eta erakunde-nahiz gizarte-ekintzen arloetan Memoria Historikoaren aldeko ekimenen sustapena egokitzea.</p>	<p>-10. proiektua.</p> <p>Memoriaren eta Bizikidetzaren Institutua garatzea.</p> <p>-11. proiektua.</p> <p>Lekukotasunak, artxiboak eta datu-baseak antolatzea.</p> <p>-12. proiektua.</p> <p>EAEko oroitzapen guneen identifikazioa eta interpretazioa bultzatu eta kudeatzea.</p>

Iruzkinak

Bere atariko oharrak biltzen dituen txostenean, 2014ko urtarrilean Espainiara bisita egin ondoren, Pablo de Greiffek, egiaren, justiziaren, erreparazioaren eta berriz ez gertatzeko bermeen sustapenerako Nazio Batuen errelatore bereziak, hau azpimarratu du: “demokraziaren indarra berez da tresna bat berriz ez gertatzea bermatzeko”. Eta hau erantsi du: “hezkuntza berriz ez gertatzeko tresna nagusietarikoa da”. Eusko Jaurlaritza bat dator horrekin: sistema demokratiko batean egiarako, justiziarako eta ordainerako benetako neurriak dira tresnarik ahaltsuenak berriz ez gertatzea bermatzeko.

Ildo horretan, memoriari buruzko politika publikoa estrategia osagarria da, Eusko Jaurlaritza bezalako erakunde batek erabil dezakeena berriz ez gertatzeko bermeak sustatze aldera. Hori horrela izango da baldin eta iraganean duintasuna, askatasuna eta demokrazia defendatzen ahalegindu ziren balioen pedagogia gisa hartzen bada memoria. Gogoeta horren inguruan kokatuta daude jarduketa-esparru honetako bi lehentasunak eta hiru proiektuak.

Memoria Historikoari buruz Eusko Jaurlaritzak darabilen politika publikoaren egituraren laburpen-taula

Giza Eskubideen Nazioarteko Zuzenbidearen esparrua

Barne Zuzenbidearen esparrua eta aurrekariak legegintzan eta erakunde- nahiz gizarte-jarduketetan

Eusko Jaurlaritzaren politika publikoa Memoria Historikoaren arloan

Biktimen arloko politika publikoa			Memoriaren arloko politika publikoa		
Ardatza	Lehetasuna	Proiektua	Ardatza	Lehetasuna	Proiektua
Egia	<ul style="list-style-type: none"> ·Desagertutako pertsonak bilatu eta identifikatzea. ·Diktaduraren egia historikoa argitzea. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Desagertutako pertsonen buruzko ekintza plana. 2. Duintasunaren kolunbarioa. 3. Giza eskubideei buruzko 1936-75 aldiko txostena. 	Berriz ez gertatzeko bermeak	<ul style="list-style-type: none"> ·Memoriaren arloko politika integratua bultzatzea. ·Baliabideak eta ekimenak bateratzea. 	<ol style="list-style-type: none"> 10. Memoriaren eta Bizikidetzaren Institutua. 11. Artxiboak, datuak eta lekukotasunak. 12. Oroitzapen guneen interpretazioa.
Justizia	<ul style="list-style-type: none"> ·Botere judizialaren ikerketan laguntzea. ·Nazioarteko ahaleginetan laguntzea. 	<ol style="list-style-type: none"> 4. Justiziari laguntzeko protokoloa. 5. Nazioarteko erakundeekiko lankidetzak. 6. Argentina-ko Kereilari (4591/10) babesa ematea. 			
Erreparazioa	<ul style="list-style-type: none"> ·Biktimen banakako aitormena eskaintzea. ·Aitormen publikoaren sustatzea eta ikur iraingarriak kentzea. 	<ol style="list-style-type: none"> 7. Banakako aitormenaren ziurtagiria. 8. Omenaldi publikoak koordinatzea. 9. Ikur frankistak kentzea. 			

Proiektuak

Jarduketa plan orokorra

A. Memoria Historikoaren arloan *Biktimganako* politika publikoen lehentasunak garatzen dituzten proiektu estrategikoak

---

I. Egia jakiteko eskubidea

- **1. proiektua.** Desagertutako pertsonak bilatu eta identifikatzeko EAEko plana sortu eta garatzea

- **Deskribapena**

Eusko Jaurlaritzak gaur egun lankidetzeta hitzarmena dauka Aranzadi Zientzia Elkartearekin, eragindakoen informazio-eskaerei erantzuteko, desagertutako pertsonen gorpuzkiak bilatu, berreskuratu eta identifikatzeko, hobien mapa eguneratzeko eta biltzen den informazio guztia jaso eta sistematizatzeko. Proiektuaren bidez plan edo protokolo bakarrean sartuko dira bortxazko desagertzeen eta judizioz kanpoko exekuzioen biktimen beharrezanean erantzuteko bultzatu behar diren ekintza guztiak, Nazio Batuen berariazko gomendioei jarraituz.

- **Egutegia**

• Desagertutako pertsonak bilatu eta identifikatzeko EAEko Plana aurkeztea	• 2015eko lehen seihilekoan
--	-----------------------------

•**2. proiektua.** Duintasunaren Kolunbarioa abian jartzea, identifikatu gabeko desagertuen gorpuzkietarako

•**Deskribapena**

Azken urteotan hobiak eta desagertutako pertsonak bilatzeko egindako lanaren ondorioz, identifikatu ezin izan diren pertsona askoren gorpuzkiak aurkitu dira. Beharizan materiala ez ezik, biktimen duintasunaren begiruneak eskatzen duen eginbeharra ere bada gorpuzki horiek jasotzeko eta ohoratzeko espazioa eraikitzea. Gaur egun proiektu hau diseinuaren fasean dago eta kokapena Elgoibarren aurreikusita dago.

•**Egutegia**

• Duintasunaren Kolunbarioaren proiektua aurkeztea	• 2015eko lehen hiruhilekoan
--	------------------------------

•**3. proiektua.** Frankismo garaiko (1936-1975) giza eskubideen urratzei buruzko oinarri-txostena egiteko batzordea sortzea

•**Deskribapena.**

Dagoeneko Eusko Jaurlaritzak eginda dauka euskal auziaren inguruan 1960tik 2013ra bitartean izandako giza eskubideen urratzei buruzko txostena. Proiektu honen bidez idazketa batzordea sortuko da, antzeko txostena egin dezan 1936-1975 aldiari buruz, frankismoaren biktimen egiaren ikuspuntutik. Iragana argitzea ezinbesteko baldintza da bizikidetzatza adiskidetsua eraiki ahal izateko orain eta gero. Barruko eta nazioarteko hainbat erakunde ari dira eskatzen frankismoaren garaian giza eskubideen urratzei dagokienez gertatutakoaren egia argitzeko mekanismoak sor daitezen. Proiektu hau eskaera horri erantzuteko ekarpena da.

•**Egutegia**

• Txostena egingo duen batzordea abian jartzea	• 2015eko bigarren seihilekoan
• Txostena ematea	• 2016an zehar

II. Justizia izateko eskubidea

•**4. proiektua.** Frankismo garaiko desagertuen eta krimenen gaineko aurkikuntzak eta ikerketak Ertzaintzari, Fiskaltzari eta auzitegiei jakinarazteko protokoloa abiaraztea

•**Deskribapena**

Desagertutako pertsonak bilatu eta identifikatzeko EAEko Planeko proiektuaren osagarria da protokolo hau. Hobiren bat irekitzen denean edo gizateriaren aurkako krimenen biktimen gorpuzkiak lurpetik ateratzen direnean, jakitun jarri behar dira Ertzaintza, Fiskaltza eta kasuan kasuko epaile edo auzitegia, eta haien aurrean egin behar da lana. Proiektu honen bitartez, Eusko Jaurlaritzak horrelako egoeretan erabili beharko duen protokoloa taxutuko da.

•**Egutegia**

• Protokoloa aurkeztea	• 2015eko lehen hiruhilekoan
------------------------	------------------------------

·5. proiektua. Justiziarako eskubidearekiko konpromisoaren arloko nazioarteko txosten eta gomen-dioak bultzatzea eta jarraipena egitea

·Deskribapena

Frankismoaren biktimenzako justiziaren sustapena dela-eta Nazio Batuetako zenbait organok Espainiari buruz oraintsu egindako txostenetan, Torturaren aurkako Batzordea, bortxazko eta nahitaezko desagertzeen aurkako Nazio Batuetako Lantaldea eta egiaren, justiziaren, erreparazioaren eta berriz ez gertatzeko bermeen sustapenerako errelatore berezia bat datoz Estatuko botereek bete behar dituzten gutxieneko eskakizunak zehazterakoan. Honako hauek dira:

- Amnistiari buruzko Legea ondoriorik gabe uztea krimen preskribaezinen inpunitatea ahalbidetzen duen heinean.
- Bortxazko desagertzea delitu autonomo gisa tipifikatzea zigor kodean, gizateriaren aurkako krimen jarraitua eta preskribaezina delako.
- Frankismoaren biktimei justizia eskuratzeko bidea ematea, legeak nazioarteko estandarrei egokituz.
- Espainiako justiziak kanpoko prozedura judizialetan lagun dezala eskatzea.
- Estatu espainiarreko auzitegiek jurisdikzio unibertsala egikaritzea arautzen duten legeei berriro indarra ematea.

Eusko Jaurlaritzak babestu egingo ditu eskari horiek, nazioarteko erakundeekin koordinatzeko politikari eutsiko dio eta laguntza emango die haien batzordeei, lantaldeei, errelatore bereziei eta giza eskubideak sustatu eta babesteko gainerako mekanismoei.

·Egutegia

· Nazioarteko jarraipen proiektua garatzea	· Aldi osoan zehar
--	--------------------

·6. proiektua. Frankismoaren krimenen aurkako 4591/10 Kereilari (Argentinakoari) babesa ematea

·Deskribapena

Aurreko proiektuaren ildo beretik, eta jurisdikzio unibertsalaren printzipioa defendatzea eginbehar etiko eta demokratikoa delakoan, Eusko Jaurlaritzak Argentinako justiziari laguntza emateko politika erabiliko du Argentinako Kereila deitu zaion auzian.

·Egutegia

· 4591/10 Kereilarako lankidetzeta garatzea	· Aldi osoan zehar
---	--------------------

III. Erreparazioa jasotzeko eskubidea

-7. proiektua. Frankismoaren biktimen aitormenerako ziurtagiria sortzea

·Deskribapena

Proiektu hau egin da nazioarteko gomendioak betetzeko, giza eskubideen urratze larrien biktimenzako erreparazio moralaren arloan. Proiektuaren bitartez, frankismoaren biktima bakoitzari edo haren senideei ziurtagiri bat emango zaio, berak bidegabeki jasan zuen kaltearen aitorten ofiziala dakarrena.

·Egutegia

• Frankismoaren biktimen banakako aitormenerako ziurtagiria- ren proiektua aurkeztea	• 2015eko lehen seihilekoan.
---	------------------------------

-8. proiektua. Biktimen omenezko eta aitormenezko ekitaldiak sustatu eta antolatzea

·Deskribapena

Proiektu honen bidez zenbait helburu lortu nahi dira. Lehengo eta behin, euskal erakundeek eta herritarrek frankismoaren biktimak oroitzeko eta haiei omenaldia egiteko urteroko ekitaldi bat ezartzea. Bigarrenik, frankismoaren biktimen oroimenezko eta gorazarrezko ekitaldien urteko egutegia koordinatzen, hobetzen, osatzen eta sustatzen saiatzea.

·Egutegia

• Frankismoaren biktimen omenezko ekitaldiak sustatu eta koordinatzeko proposamena aurkeztea.	• 2015eko lehen seihilekoan.
--	------------------------------

-9. proiektua. Ikur frankistak kentzea

·Deskribapena

Eusko Legebiltzarrak eskaturik, Eusko Jaurlaritzak aurreko legegintzaldian eratu zuen "Euskadin ikur frankistak kentzeko Batzorde Teknikoa", bost kidek osatua. Batzorde horrek irizpen bat egin zuen 2012ko urrian. Legegintzaldi horretan Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritzak, Eudelekin elkarlanean, irizpen horretan azaltzen diren eskakizunak betetzeko deia helarazi die udal guztiei. Proiektuaren bitartez, 2014-16 aldiari begira, jarraipena eman nahi zaio bultzada horri, zeina, gainera, bat baitator nazioarteko erakundeek biktimenzako erreparazio moralari buruz eman dituzten gomendioekin.

·Egutegia

• Erakundeek ikur frankistak ken daitezen bultzatzen jarraitzea	• Aldi osoan zehar
• Kudeaketa horren ebaluazioa aurkeztea	• 2015eko bigarren seihilekoan

B. Memoria Historikoaren arloan *Oroime-nerako* politika publikoen lehentasunak garatzen dituzten proiektu estrategikoak

IV. Memoriarako eskubidea, berriz ez gertatzeko berme gisa

-10. proiektua. Memoriaren eta Bizikidetzaren Institutua garatzea

•Deskribapena

Eusko Jaurlaritzak Eusko Legebiltzarraren aginduz sortuko duen erakundea da Memoriaren eta Bizikidetzaren Institutua. Memoriari buruz ikusmolde integrala eta integratzailea du. Giza eskubideen urratzeak direla-eta euskal gizarteak azken mendean zehar jasan dituen prozesu traumatiko guztiak hartzen ditu barruan. Besteak beste, Gerra Zibila eta Diktadura frankista. Memoriaren Institutuaren ardura izango da Eusko Jaurlaritzaren memoriari buruzko politika publikoa diseinatu eta sustatzea. Alde horretatik Institutua proiektu estrategikoa da memoria historikoaren arloan.

•Egutegia

• Memoriaren eta Bizikidetzaren Institutua abian jartzea	• 2015eko lehen seihilekoan.
• Institutuak Memoria Historikoaren arloan izango dituen ardatzen aurkezpena bultzatu eta babestea	• 2015eko bigarren seihilekoan

-11. proiektua. Lekukotasunak, artxiboak eta datu-baseak antolatzea

•Deskribapena

Frankismoaren krimenen zigorgabetasunak gizartean, politikan eta erakundeetan piztu duen kezka-aren eraginez hainbat ekimen sortu dira lekukotasunak jasotzeko eta datu-base zein artxiboak sortzeko. Horiek, ordea, guztiz zatikatuta eta sakabanatuta daude, eta ez dago haien formatuari, egiturari edo metodologiari buruzko irizpide bateraturik. Memoriaren arloko politika publikoaren lehentasunetako bat da egoera nahasi hori ordenatzen saiatzea. Horixe du helburu proiektu honek.

•Egutegia

• Lekukotasunak, artxiboak eta datu-baseak ordenatzeko proposamena aurkeztea	• 2015eko bigarren seihilekoan
--	--------------------------------

-12. proiektua. EAeko oroitzapen guneen identifikazioa eta interpretazioa bultzatu eta kudeatzea

•Deskribapena

Bai gerran bai Diktadura frankistan zehar gertatutakoak gogoratzeko garrantzia duten guneak identifikatuko dira proiektu honen bitartez. Halaber, behar diren neurriak hartuko dira leku horiek modu egokian babesteko eta gure herriaren ondare historiko material zein ez-material gisa duten balioa agerian jartzeko.

Gertatutakoa bere ingurunean modu egokian kokatzea eta interpretatzea, gainera, tresna pedagogiko indartsua izango da. Azpimarratu egingo da giza eskubideak eta balio demokratikoak errespetatu beharra dagoela garapen sozial, kultural eta politiko egokia lortzeko.

•Egutegia

• Lehenengo identifikazio-txostena aurkeztea	• 2015eko lehen hiruhilekoan
• Memoriaren ibilbideak garatu eta interpretatzea	• 2016ko lehen hiruhilekoan

---

1. eranskina

Lehentasunen programa honen kudeaketa, koordinazioa, finantzaketa eta ebaluazioa

Kudeaketa

- Eusko Jaurlaritzako Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiko Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritzari dagokio Memoria Historikoaren arloa zuzendu eta koordinatzea. Memoriaren arloko politika publikoekin zerikusia duen alderdian, kudeaketa hori Memoriaren eta Bizikidetzaren Institutuarekin partekatu eta koordinatuko da.

Koordinazioa

- Memoriaren eta Bizikidetzaren Institutuaren egitekoa izango da erakundeak elkarrekin eta Memoria Historikoaren aldeko elkarten sarearekin koordinatzeko eta batera parte hartzeko organoa sortzea.

Finantzaketa

- Lehentasunen programa honen finantzaketak bere isla izango du Eusko Jaurlaritzako Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiaren eta Memoriaren eta Bizikidetzaren Institutuaren urteroko aurrekontu arruntetan.

Halaber, urtero diru-laguntzen deialdia argitaratuko da, memoria historikoaren arloan diharduten gizarte zibileko elkarteek garatzen dituzten ekimenei laguntze aldera.

Ebaluazioa

- 2016ko bigarren seihilekoan kanpoko ebaluazioa eskatuko da, Memoria Historikoaren arloko Lehentasunen Oinarri Programa hau zenbateraino bete den azter dadin. Ebaluazioaren emaitzek oinarri izan behar lukete hurrengo aldirako plangintza-tresna berria taxutzeko..

---

2. eranskina

Aurrekariak legegintzan eta erakundeen jardunean

A) Legegintzako ekintzak

Memoria Historikoari buruzko araudia Euskal Autonomia Erkidegoan

11/1983 LEGEA, ekainaren 22koa, Euskal Herriko Autonomia-Arduralaritzari zerbitzu egindako lanarien lanbide- eta gozamen-eskubideei buruzkoa. (1983ko 98. EHAA, uztailaren 4koa)

8/1985 LEGEA, urriaren 23koa, Euskal Herriko Autonomia-Arduralaritzan zerbitzu egin zuen langilegoaren lanbide- eta gozamen-eskubideei buruzko ekainaren 22ko 11/1983 Legea osatzekoa. (1985eko 241. EHAA, azaroaren 25ekoa)

1/1986 LEGEGINTZAKO DEKRETUA, maiatzaren 13koa, Euskal Herriko Autonomia-Administrazioan bere zerbitzuak egin zituen langilegoaren lanbide- eta gozamen-eskubideei buruzko eraberritutako idazkera onartzekoa. (1986ko 101. EHAA, maiatzaren 24koa)

8/1994 LEGEA, maiatzaren 27koa, euskal gizatalde eta etxeekiko harremani buruzkoa (3.2 eta 11. artikulua). (1994ko 111. EHAA, ekainaren 13koa)

3/2002 LEGEA, ikastolak lege normalizatu aurretik ikastetxe horietan irakasten aritutakoak aintzat hartzeari eta ordaina emateari buruzkoa. (2002ko 67. EHAA, apirilaren 10ekoa)

280/2002 DEKRETUA, azaroaren 19koa, Amnistiari buruzko Legean jasotako kasuen ondorioz askatasun-gabetzea jasan zuten pertsonentzako konpentsazioari buruzkoa. (2002ko 229. EHAA, azaroaren 29koa)

99/2003 DEKRETUA, maiatzaren 6koa, ikastolak lege normalizatu aurretik ikastetxe horietan irakasten aritutakoak aintzat hartzeari eta ordaina emateari buruzko 3/2002 Legea garatzen duena. (2003ko 89. EHAA, maiatzaren 9koa)

22/2006 DEKRETUA, otsailaren 14koa, askatasun-gabetzea jasandako pertsonen, Langile Soldaduen Diziiplina Batailoietan egondakoei barne, konpentsazio ekonomikoak emateko ebazpenak ezartzen dituena, Amnistiari buruzko Legean jasotako kasuen ondorioz askatasun-gabetzea jasan zuten pertsonentzako konpentsazioari buruzko azaroaren 19ko 280/2002 Dekretuan araututako baldintza eta betebeharrak izan ditzaten, arau honetan aurreikusitako prozedura-aldaketak salbu. (2006ko 191. EHAA, urriaren 5ekoa)

Memoria Historikoaren arloko proiektuak egiteko laguntzak

- **AGINDUA, 2006ko maiatzaren 4koa**, Etxebizitza eta Gizarte Gaietako sailburuarena, memoria historikoa berreskuratzeko jarduerak eta proiektuak gauzatzeko diru-laguntzen deialdia egiten eta diru-laguntza horien oinarri arautzaileak ezartzen dituena.
- **AGINDUA, 2007ko irailaren 20koa**, Etxebizitza eta Gizarte Gaietako sailburuarena, memoria historikoa berreskuratzeko jarduerak eta proiektuak gauzatzeko diru-laguntzen deialdia egiten eta diru-laguntza horien oinarri arautzaileak ezartzen dituena.

- **AGINDUA, 2008ko urtarrilaren 20koa**, Etxebizitza eta Gizarte Gaietako sailburuarena, memoria historikoa berreskuratzeko jarduerak eta proiektuak gauzatzeko diru-laguntzen deialdia egiten eta diru-laguntza horien oinarri arautzaileak ezartzen dituena.
- **AGINDUA, 2009ko martxoaren 11koa**, Etxebizitza eta Gizarte Gaietako sailburuarena, memoria historikoa berreskuratzeko jarduerak eta proiektuak gauzatzeko diru-laguntzen deialdia egiten eta diru-laguntza horien oinarri arautzaileak ezartzen dituena.
- **AGINDUA, 2010eko uztailaren 28koa**, Justizia eta Herri Administrazioiko sailburuarena, oroimen historikoa berreskuratzeko jarduerak eta proiektuak gauzatzeko diru-laguntzen deialdia egiten eta diru-laguntza horien oinarri arautzaileak ezartzen dituena.
- **AGINDUA, 2011ko martxoaren 22koa**, Justizia eta Herri Administrazioiko sailburuarena, oroimen historikoa berreskuratzeko proiektuak egiteko diru-laguntzetarako deialdia egin eta diru-laguntza horien oinarri arautzaileak ezartzen dituena.
- **AGINDUA, 2012ko martxoaren 7koa**, Justizia eta Herri Administrazioiko sailburuarena, oroimen historikoa berreskuratzeko proiektuak egiteko diru-laguntzetarako deialdia egin, eta diru-laguntza horien oinarri arautzaileak ezartzen dituena.
- **415/2013 DEKRETUA, irailaren 24koa**, memoria historikoaren berreskurapena, bakea, bizikidetzeta eta giza eskubideak jorratzen dituzten proiektuetarako diru-laguntzak arautzeko dena.
- **EBAZPENA, 2013ko urriaren 1ekoa**, Biktimen eta Giza Eskubideen zuzendariarena, memoria historikoa berreskuratzeko proiektuak egiteko diru-laguntzetarako deialdia egiten duena.
- **EBAZPENA, 2014ko maiatzaren 21ekoa**, Biktimen eta Giza Eskubideen zuzendariarena, memoria historikoa berreskuratzeko proiektuak egiteko diru-laguntzetarako deialdia iragartzen duena.

B) Ikertu eta aztertzekeo ekintzak

Artxibo Historiko-dokumentala, eta ondare historikoa berreskuratzea

Gerra Zibilean desagertutako pertsonen hilobiak ikertu eta bilatzeko Sailen arteko Batzordea sortu zen 2002ko abenduaren 10eko Gobernu Kontseiluan. Batzorde horrek egindako lanetan eta ikerketa hori egiteko Aranzadi Zientzia Elkartearekin sinatutako hitzarmenean argi geratu da Gerra Zibilaren ondare historiko dokumentala ere berreskuratzekeo premia dagoela.

Horretarako, Euskadin Gerra Zibilari buruzko Arxibo Historiko-dokumentala sortu da, honako eremu hauetan sortutako dokumentazio guztia biltzeko:

- Gerra Zibilari buruzko Ikus-entzunezko Arxiboa.
- Gerra Zibilari buruzko Arxibo Dokumentala.
- Fusilatutako, judizioz kanpo exekututako eta desagertutako pertsonen datu-basea.

Zehazki, gerran fusilatu, judizioz kanpo exekutatu edo desagertutakoei buruzko gaiari ekin zitzaien, giza eskubideen urraketaekin loturiko edozein esku-hartzeren zutabeetako bati erantzuna emateko asmoz; zutabe hori egia jakitea da.

Hori horrela, 1.500dik gora eskaerari erantzun zaie eta lan hauek egin behar izan dira:

- Desagertuei buruzko informazio pertsonalizatua osatzeko beharrezko alderdien ikerketa historiko eta dokumentala.
- Lekukotzak biltzea, senitartekoei bideo-grabaketak eginda.
- Hilobiak aurkitzea eta gorpuzkiak berreskuratzekeo jardun arkeologikoa.
- Gorpuzkien azterketa antropologikoa.

Web orri bat sortzea

http://www.jusap.ejgv.euskadi.net/r47-contmh2/es/contenidos/informacion/oroimen_historikoa/es_mh/presentacion.html

Gaur egun web orria aldatzen eta eguneratzen ari da.

Hobien mapa

Euskal Autonomia Erkidegoan aurkitutako hobien mapa bat egin da. Mapa hori Eusko Jaurlaritzaren Memoria Historikoaren web orrian argitaratu da eta aldi behin eguneratzen da.

Biktimen lekukotasunak

395tik gora biktimen lekukotasunak bildu eta digitalizatu dira. Horietako 12ren laburpena argitaratu da Eusko Jaurlaritzaren Memoria Historikoaren web orrian.

Ikurren katalogoa eta Euskadin ikur frankistak kentzeko Batzorde Teknikoaren gomendio-irizpena

Eusko Jaurlaritzako Giza Eskubideen Zuzendaritzak *Gerra Zibila eta Diktadura goraipatzen duten Euskadiko ikur eta monumentu publikoen katalogoa* egiteko eskatu zuen, Euskadin kontu horiek zertan ziren jakiteko. Azterlan horrek egiaztatu zuen, bada, Euskadiko udalerrietan oraindik ageri direla era horretako ikurrak.

Giza Eskubideen Zuzendaritzak, ondorioz, Eusko Legebiltzarrak eskaturik (*Memoria Historikoaren Legean aipatzen den errolda egiteari buruzko 28/2011 Legez besteko Proposamenaren* bitartez), "Euskadiko Ikur Frankistak Kentzeko Batzorde Teknikoa" eratu zuen, eta batzorde horrek, katalogoa aztertu eta gero (non aztarna esanguratsuenetarikoz batzuk azaldu ziren), irizpena egin zuen, eta bertan gomendio sistematizatuak eman zizkien erakunde publikoei, Euskadin Diktadura frankistaren ikurrak kentzeko.

Dokumentu horiek EAEko udal guztiei bidali zaizkie, gomendioak bete ditzaten.

Argitalpenak eta ikerketak

Euskadin Gerra Zibilaren nondik norakoak ikertzeko lanak eta gai berari buruzko argitalpenak sustatu dira. Hala, historialariek egindako zenbait lan argitaratu ditugu (Gerra Zibila ikertzeko iturri dokumentalak), eta elkarlanean aritu gara udako ikastaroetan Euskal Herriko Unibertsitatearekin, eta hainbat herritan egindako hitzaldi zikloetan, "*Gerra Zibila: esperientzia, oroimena eta ahanztura*" izenburupean. Era berean, telebistarako hainbat erreportaje bultzatu ditugu; besteak beste, "Tras un largo silencio" edo "Memoria de la Guerra Civil en Hernani", eta Gernikako bonbardaketari buruzkoak, edo gerrako hurrei buruzkoak.

C) Aitormen publikorako ekintzak

Juan Jose Ibarretxe Lehendakariak frankismoaren biktimak aitortzeko adierazpen instituzionala egin zuen 2002ko abenduaren 10ean, Giza Eskubideen Nazioarteko Egunean. Hortik aurrera, frankismoaren biktimen omenezko eta aitormen publikorako ekitaldi ugarietan hartu du parte Eusko Jaurlaritzak. Adierazgarrienetako batzuk aipatuko ditugu:

Frankismoaren biktimen omenezko eskultura

Bilboko Udalak frankismoaren biktimak oroitzeko lan bat eskatu zion Nestor Basterretxea eskultoreari. Artelana Bilboko Doña Casilda parkean kokatua dago eta frankismoaren aurka eta askatasunaren, demokraziaren eta Errepublikako legezotasunaren alde borrokatzeagatik zapalkuntza jasan zuten pertsona guztiei gorazarre egin nahi zaie.

Bilboko Udalak zenbait omenaldi antolatu ditu oroitzapen gune horretan, eta Eusko Jaurlaritzak ekitaldi horietan parte hartu du.

Apirilaren 26a: Gernikako bonbardaketaren urteurrena

2007ko apirilaren 26an Gernikako bonbardaketaren 70. urteurrena izan zen. Eusko Jaurlaritzak urtean zehar berariazko egintzak antolatu zituen, tartean bakearen aldeko ekitaldi nagusi bat Gernikako Batzar Etxean. Nazioarteko pertsona ospetsu asko bildu ziren bertan.

2012an zehar, bonbardaketaren 75. urteurrenean, gorazarre egiteko ekitaldi ugari egin ziren bake kulturaren eta giza eskubideen aldeko egintza desberdinekin batera.

Halaber, urtero Eusko Jaurlaritzak parte hartzen du bonbardaketaren urteurrenean eta orduko biktimei egiten zaien omenaldian.

Gudarien monumentua Artxanda mendian

Tropa frankistek Bilbo hartu zutenaren 70. urteurrenean, Gerra Zibileko soldaduen oroimenez Artxanda mendian eskultura bat jarri zen, ekitaldian Juan Jose Ibarretxe Lehendakaria buru zela.

Urtero gudarien oroimen eta gorazarrezko ekitaldia egiten da ekainean.

Turtziozko Manifestua

1937ko ekainaren amaiera aldera, Agirre Lehendakariak erbesteratu aurreko azken Gobernu Kontseilua egin zuen Turtziozen. Orduan egin zuen "Turtziozko Manifestu" ospetsua. Bada, Eusko Jaurlaritzaren exodoa eragin zuen Gerra Zibilaren hasieratik 70 urte bete zirenean Gobernu Kontseilu berezia egin zen Bizkaiko Turtzioz herrian.

Intxortako monolitoa (Elgetako gudua)

Euskal gudarosteak lortu zuen sei hilabetez eustea Francoren armadaren Bizkaiaren kontrako erasoari, Intxortako gainetan, Elgetatik hurbil. Ekintza heroiko horri esker Bilboren defentsa prestatu ahal izan zen, eta Eusko Jaurlaritzaren jarduna garatu.

Aurrez aurreko lehenengo erasoaldia 1936ko urriaren 4an hasi zen, Euskadiko lehen Estatutua onartu eta handik 3 egunera. Estatutu horri Elgetakoa ere deitzen zaio, balentria hura gogoan. Gudua 1937ko apirilaren 24an amaitu zen

Bidasoa Elkarateak 1980an jarritako monumentu txikia zaharberritu egin da, ingurune ludiko eta historikoa berreskuratuz, eta geroago monumentua jarri da.

Lehenengo Eusko Jaurlaritzaren 70. urteurrena

2006ko urriaren 7an ospatu zen lehenengo Eusko Jaurlaritzaren eraketaren 70. urteurrena. Jose Antonio Agirre buru zutela, indar eta sentsibiltate politiko guztiak batu ziren gobernu hartan.

Urteurren hori zela eta, Gobernu Kontseilu berezia egin zen Gernikan.

Egun horretan suertatzen diren gobernu kontseiluak normalean Gernikako Batzar Etxean egiten dira.

Donostiako biktimen oroimenezko eskultura

2014ko maiatzaren 31n Donostiako Udalak omenaldia egin zien frankismoak hirian utzi zituen 377 biktimei, eta haien oroimenezko monumentua inauguratu zuen.

Eusko Jaurlaritzaren udalkideen eta biktimen ondoan egon zen eta berak ere omenaldia egin zien.

Elgoibar

2014ko irailaren 21ean, Eusko Jaurlaritzak, Iñigo Urkullu Lehendakaria buru zela, omenaldia egin zien bihotz-bihotzez gudariei eta haien senideei. Ekitaldian bereziki gogoratu ziren gudari boluntarioen bi talde, Mola jeneralaren soldaduei bidea itxi zietenak Zirardamendin, 1936ko irailaren 25ean. Ekintza horri esker eratu ahal izan zen lehenengo Eusko Jaurlaritzaren Agirre Lehendakaria buru, urte bereko urriaren 7an.